

Fənn sillabusu
(işçi tədris proqramı)

İxtisasın adı şifri: 6001019 "Tarix və coğrafiya müəllimliyi"

Fakültə: "Tarix coğrafiya və incəsənət"

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

I.Fənn haqqında məlumat: Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

Fənnin adı: S/f MDB-nin ölkələrinin fiziki coğrafiyası. Kafedrasının 14 fevral 2023 il tarixli, 06 sayılı iclasının protokolu ilə təsdiq edilmişdir.

Kodu: İPFS-B04

Tədris ili: III (2025-2026)

Semestr: VI (Yaz)

Tədris yükü: cəmi: 150 saat. Auditoriya saati 45 saat (30 saat mühazirə 15 saat seminar)

Təhsilalma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 5

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi və elmi adı: Bayramov Telman Bəhmən oğlu b/m

Məsləhət günləri və saati: II gün saat 12⁰⁰-13⁰⁰

E-mail ünvanı: bayramov.47@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Əli Məmmədov küç. 40,LDU-nun 2 sayılı tədris binası

III. Təvsiyyə olunan dərslik, dərs vəsaitinə metodik vəsaitlər:

Əbəbiyyət

1. F.N.Milkov, N.A-Qvordetski,M.Müseiyibov

2.Гвоздеский.Н.А,Михайлов.Н.Н,Физическая география ,СССР Азиатская част,из-во Высшая школа Москва,1987

3.Макунина А.А,Физическая география СССР,из-во МГУ,1988

IV. Prerekvizit fənlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa bir fənnin tədrisinə zərurət yoxdur.

V.Korekvizit fənlər: Fənnin tədrisi ilə eyni zamanda başqa fənnin tədrisinə ehtiyac yoxdur.

VI. Fənnin təsviri məqsədi: gedən ictimai-siyasi prosesləri qiymətləndirmək, hadisələrin miqyasını müqayisə etmək və bunları meyarına görə ayırmaq bacarığını, ölkələr haqda tam təsəvvür aşılamaqdır. Fənnin məqsədi müasir transmilliləşmə, qloballaşma, regionlaşma proseslərinin əhatəli coğrafi təhlili, region və ölkələrə aid ən yeni məlumatlar, dünya ölkələrinin tam əsaslandırılmış tipologiyasını tələbələrə çatdırmaqdır.

VII.Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı LDU-nun Elmi Şurasının 16 may 2024 cü il tarixi qərarlı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII.Qiymətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Yeni tələbənin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100 ballıq sistemlə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 balı) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 ballı) imtahanın nəticəsinə (aralıq qiymətləndirmə) görə verilir. Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir.

-20 bal seminar dərslərində fəaliyyətinə görə:

- 30 bal-kollektivlərin nəticələrinə görə

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənni üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir. (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamada fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

-10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.

-9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.

-8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;

-7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir

-6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.

-5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.

-4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;

- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;

- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin ümumi nəticəsinə görə tələbənin biliyi yekun olaraq aşağıdakı kimi qiymətləndirilir.

Bal aralığı (göstərilən ballar daxil olmaqla)	Hərflə işarəsi	sözle yazılışı
91-100 bal	Əla	A
81-90 bal	Çox yaxşı	B
71-80 bal	Yaxşı	C
61-70 bal	Qənaətbəxş	E
51-60 bal	Kafi	D
51 baldan aşağı	Qeyri kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin daxili intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görələcək.

X. Təqvim mövzu planı: **Mühazirə 30 saat. Seminar 15 saat Cəmi: 45 saat.**

N	Keçirilən <u>mühazirə</u> , seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		Müh.	Sem.	Müh.	Sem.
1	2	3		4	
	Mühazirə və seminar mövzuları				
1	Mövzu. MDB-nin coğrafi mövqeyi sərhədləri Plan: 1.Mikro mövqeyi 2.Mero mövqeyi 3.Makro mövqeyi Mənbə: [1;2;5]	2			
2	Mövzu. MDB-nin oroqrafiyası reylefi Plan:	2			

	1. MDB dağları 2. MDB düzənlikləri 3. MDB ovalığı Mənbə: [1;3; 5]				
3	Mövzu. MDB-nin geoloji quruluşu Plan: 1. Mezazoy suxurları 2. Kaynazoy suxurları 3. Paleozoy suxurları Mənbə: [1; 2;5;]	2			
4	Mövzu. MDB-nin faydalı qazıntıları Plan: 1. Karbohidrogen ehtiyatları 2. Daş kömür ehtiyatları 3. Dəmir filiz ehtiyatları Ədəbiyyat və mənbə: [1;2;4; 5]	2			
5	Mövzu. MDB-nin daxili suları Plan: 1.MDB –nin çayları 2.MDB-nin gölləri 3.MDB-nin yer altı suları Ədəbiyyat və mənbə: [1; 2;3;5]	2			
6	Mövzu. MDB-nin iqlimi, iqlim qurşaqları Plan: 1. Mülayim iqlim 2. Subtropik iqlim 3. Arktik iqlim Ədəbiyyat və mənbə: [1; 2;5]	2			
7	Mövzu. MDB-nin fiziki coğrafi rayonları Plan: 1.Qərbi Sibir 2.Orta Sibir 3.Orta Asiya 4.Uzaq Şərqi rayonu Ədəbiyyat mənbə: [1; 2;3;5]	2			
8	Mövzu. Rusiya düzənliyi Plan: 1.Çayları 2.İqlimi 3.Oroqrafiyası Mənbə: [1;5]	2			
9	Mövzu. Cənubi Qafqaz regionu Plan: 1.Böyük Qafqaz 2.Kiçik Qafqaz 3.Kür-Araz ovlağı Mənbə: [1;5]	2			
10	Mövzu. Ural dağları.Ümumi icmal Plan: 1. Geoloji quruluşu 2. Faydalı qazıntıları 3. İqlimi Mənbə: [1; 2;5]	2			

11	Mövzu. Qafqaz və Krım dağları Ümumi icmal Plan: 1. Geoloji quruluşu 2. Faydalı qazıntıları 3. İqlimi Mənbə: [1; 2;3]	2			
12	Mövzu. Orta Asiya Ümumi icmal Plan: 1.Geoloji quruluşu 2.Faydalı qazıntıları 3.İqlimi Mənbə: [1;5]	2			
13	Mövzu. Orta Asiya dağları və səhraları Plan: 1.Pamir 2.Tyanşan dağla 3.Qaraqum, Qızılqum səhraları Mənbə: [1;5]	2			
14	Mövzu. Qazaxıstan xırda təpəliyi Plan: 1.Geoloji quruluşu 2.Faydalı qazıntıları 3.İqlimi Mənbə: [1; 2;5]	2			
15	Mövzu. Qərbi Sibir, Orta Sidir, Uzaq Şərç Plan: 1.Faydalı qazıntıları 2. İqlimi 3.Çayları 4.Gölləri Mənbə: [1; 2;]	4			
	Cəmi: 30	30			

N	Keçirilən mühazirə, seminar, məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		Müh.	Sem.	Müh.	Sem.
1	2	3		4	
	Mühazirə və seminar mövzuları				
1	MDB-nin coğrafi mövqevi sərhədləri		2		
2	MDB-nin geoloji quruluşu		2		
3	MDB-nin daxili suları		2		
4	MDB-nin fiziki coğrafi rayonları		2		
5	Cənubi Qafqaz regionu		2		
6	Qafqaz və Krım dağları Ümumi icmal		2		
7	Orta Asiya dağları və səhraları		2		
8	Qərbi Sibir, Orta Sidir, Uzaq Şərç		1		
	Cəmi: 15		15		

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar: Tələbələr dünya ölkələri haqqında onların təbii sərvətləri və əmək ehtiyatları, onlardan səmərəli istifadənin yollarını dərinlən bilməli, tükənən və tükənməyən sərvətlər, alternativ enerji mənbələrini düzgün dərk etməyi bacarmalıdırlar.

XII. Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları

-Mühazirə, seminar, praktiki tapşırıqlar

- təqdimat və müzakirə

- debat

-müstəqil iş -araşdırma

XIII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

FTN 1. Coğrafi mövqeyi, sərhədləri və sahəsi. Dəniz və quru sərhədlərinin xarakteristikası.

Təbiətinin nüxtəlililiyi və təbii ehtiyatlarla zənginliyini öyrənir.

FTN 2. Oroqrafiyası, tektonik strukturları, geoloji quruluşu, tektonika ilə əlaqəsi, platformalar və faydalı qazıntıları, seysmiklik və vulkanizminini bilir

FTN 3. MDB sahələrində yerləşən dənizlərin müqayisəli səciyyəsinə, Şimal Buzlu, Sakit və Atlantik okeanların dənizlərin, dənizlərin hidrometeoroloji xarakteristikasını və xalq təsərrüfatına təsirinin əhəmiyyətini bilir

FTN 4. MDB-nin iqlimin əsas iqliməmələgətirən amillərin təhlilini, hava kütlələrini, dənizlərin iqlimə təsirini, iqlim şəraitinin enlik və hündürlük zonallığını öyrənir.

FTN 5. Daxili suları, daxili suların landşaftın tərkib hissəsini, axımın hövzələr üzrə paylanması, çaylardan istifadə, çay şəbəkəsi və onun regional xüsusiyyətlərini öyrənilməsinə bəcərr

FTN 6. Torpaq örtüyü, MDB-nin torpaq xəritəsinin təhlili, torpaq örtüyünün üfüq və yüksəklik zonallığını bilir.

FTN 7. Bitki örtüyü, MDB ərazisində bitki örtüyünün üfüqi zonallığını və fiziki coğrafi rayonlaşmasını öyrənir.

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XV. Kollokvium sualları

I Kollokvium sualları

1. MDB-nin coğrafi mövqeyi sərhədləri
2. MDB-nin oroqrafiyası və relyefi
3. MDB-nin geoloji quruluşu
4. MDB-nin ərazisində olan cavan və qədim platformalar
5. MDB-nin faydalı qazıntıları
6. MDB-i əhatə edən okean və dənizlər
7. MDB-nin iqlimi. İqlim qurşaqları
8. MDB-nin daxili suları
9. MDB-nin çayları
10. MDB-nin gölləri

II Kollokvium sualları

1. MDB-nin dəmir filiz yataqları
2. MDB-nin neft faydalı qazıntı yataqları
3. MDB-nin daş kömür yataqları
4. MDB-nin dağları
5. MDB-nin fiziki coğrafi rayonları
6. Kür- Araz ovalığı
7. Rusiya düzənliyi. Ümumi icmal
8. Rusiya düzənliyinin daxili suları
9. Ural dağları. Ümumi icmal
10. Ural dağlığının geoloji quruluşu və faydalı qazıntıları

XVI. İmtahan sualları

1. MDB-nin coğrafi mövqeyi sərhədləri
2. MDB-nin oroqrafiyası və relyefi
3. MDB-nin geoloji quruluşu
4. MDB-nin ərazisində olan cavan və qədim platformalar
5. MDB-nin ərazisində sönmüş və fəaliyyətdə olan vulkanlar
6. MDB-nin faydalı qazıntıları
7. MDB-i əhatə edən okean və dənizlər
8. MDB-nin iqlimi. İqlim qurşaqları
9. MDB-nin daxili suları
10. MDB-nin çayları
11. MDB-nin gölləri
12. MDB-nin iqliminə təsir edən amillər
13. MDB-i əhatə edən dənizlər
14. MDB-nin dəmir filiz yataqları
15. MDB-nin neft faydalı qazıntı yataqları
16. MDB-nin daş kömür yataqları
17. MDB-nin dağları
18. MDB-nin ümumi icmalı
19. MDB-nin fiziki coğrafi rayonları
20. Rusiya düzənliyi. Ümumi icmal
21. Rusiya düzənliyinin iqlimi
22. Rusiya düzənliyinin daxili suları
23. Rusiya düzənliyinin çayları
24. Ural dağları. Ümumi icmal
25. Ural dağlığının geoloji quruluşu və faydalı qazıntıları
26. Krım dağları Ümumi icmal
27. Krım dağlarının geoloji quruluşu faydalı qazıntıları
28. Qafqaz dağları Ümumi icmal
29. Qafqaz dağlarının geoloji quruluşu və faydalı qazıntıları
30. Qafqaz dağlarının fiziki-coğrafi vilayətləri
31. Kür –Araz ovlağı
32. Lənkəran ovlağı . Taliş dağları
33. Kiçik Qafqaz vilayəti. Ümumi icmalı
34. Böyük Qafqaz dağları
35. Orta Asiya Ümumi icmal
36. Orta Asiya dağları. Tyanşan dağları
37. Qazaxıstan xırda təpəliyi
38. Orta Asiya səhraları
39. Qərbi Sibir ovlağı
40. Orta Sibir yaylası
41. Uzaq şərq vilayəti
42. Şimal Buzlu okeanın dənizləri
43. Şimal buzlu okeana aid olan çaylar
44. Sakit okean dənizləri
45. Atlantik okean dənizləri

"S/f MDB-nin fiziki coğrafiyası " fənninin sillabusu 6001019 "Tarix və coğrafiya müəllimliyi" ixtisası təhsil proqramı təhsil planı və fənn proqramına əsasən hazırlanmışdır. Sillabus "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası " kafedrasında müzakirə edilərək təsdiq edilmişdir. (12 fevral 2026-cı il, protokol № 07)

Fənn müəllimi:

b/m T.B.Bayramov.

Kafedra müdiri :

dos.S.Q.Əzizov